

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบัน สื่อโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาท และอิทธิพลอย่างสูง ดังจะเห็นได้จากโทรทัศน์ที่มีอยู่แทบทุกครัวเรือน แม้แต่ครอบครัวที่มีรายได้น้อยก็มีเครื่องรับโทรทัศน์เป็นของตนเอง และด้วยคุณสมบัติของสื่อโทรทัศน์ที่นำเสนอทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจ และรับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้งมากกว่าสื่อชนิดอื่น จึงกล่าวได้ว่าโทรทัศน์เป็นสื่อที่ใกล้ชิดผู้ชมมากที่สุดสื่อหนึ่ง และยังมีบทบาทอย่างมากในการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการปลูกฝังความเชื่อและศรัทธา เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วโทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่มีเพียงแต่จะทำหน้าที่ให้ข่าวสารและความบันเทิงแก่ผู้ชมเท่านั้น แต่ได้กลายมาเป็นส่วนเลี้ยวหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคม

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายการบันเทิงทางโทรทัศน์แล้ว รายการซึ่งเสนอความบันเทิงทางโทรทัศน์ที่ได้สาระมากที่สุดคือ รายการละคร เพราะถึงอย่างไรละครโทรทัศน์แต่ละเรื่องก็มีความแตกต่างกันไป คนดูสามารถเลือกเสพได้ตามความนิยมของตนเอง ซึ่งสาระและความคิดต่าง ๆ จะแฝงเข้ามาในเรื่อง โดยสอดแทรกมาภายใต้เนื้อหาของความสนุกสนาน การนำไปปรับใช้ได้มากนักน้อยเพียงใด เป็นเรื่องของความสามารถของผู้ชมเอง

ละครโทรทัศน์เป็นหนึ่งในรูปแบบความบันเทิงที่ผู้ชมได้รับจากสื่อโทรทัศน์ซึ่งมีอยู่แทบทุกสถานี สำหรับกลุ่มผู้ชมนั้นละครโทรทัศน์สามารถเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ให้ความบันเทิงแก่มวลชนทั่วไป (Popular Culture of Entertainment) และสำหรับผู้อุปถัมภ์รายการแล้วละครโทรทัศน์สามารถเป็นสินค้าทางธุรกิจ (Economic Commodity) ที่ธุรกิจต่าง ๆ อยากจะยื่นมือมาเกี่ยวข้อง และท้ายที่สุดสำหรับผู้สร้างละครบางกลุ่มละครโทรทัศน์ก็อาจจะมีคามหมายเทียบเท่ากับงานศิลปะชิ้นหนึ่ง¹

¹กาญจนา แก้วเทพ, มายาพิณิจ (กรุงเทพมหานคร: เจเนเดอร์เพลส, 2537), น. 11.

ท่ามกลางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของละครโทรทัศน์ ทำให้เรื่องราวของละครโทรทัศน์เกือบจะผนวกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของผู้คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น² ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ³ ได้เปรียบเทียบเอาไว้ว่า คนอังกฤษจะขาดหนังสือพิมพ์ที่ต้องอ่านแก้มกับกาแฟไม่ได้ คนไทยเราก็จะขาดละครช่วงหลังข่าวที่ทำหน้าที่เหมือนกรดช่วยย่อยอาหารเย็นไปเสียมิได้เช่นกัน เดิมนี่ละครโทรทัศน์จึงกลายเป็นลมหายใจของคนไทย และมีบทบาทเป็นหัวข้อสนทนาสำหรับคนทุกรุ่น ทุกวัย ในเกือบจะทุกวงการ ดังจะเห็นได้จากละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำเป็นรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุดน่ารายได้หลักมาสู่สถานี และเป็นจุดเด่นด้านการตลาดโดยเฉพาะของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และช่อง 7 ที่ถูกนำมาใช้ในการแข่งขันแย่งชิงคนดูจากผู้โฆษณาจากช่องที่เป็นคู่แข่ง ซึ่งอัตราค่าโฆษณาที่แพงที่สุดในช่วงละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำหรือช่วงไพรม์ไทม์ (Prime Time) ของทั้ง 2 สถานีเป็นเครื่องยืนยันความนิยมอันล้นหลามของละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำได้เป็นอย่างดี⁴

หลายคนอาจสงสัยว่า ทำไมละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่จึงต้องเป็นละครน้ำเน่าและความเป็นน้ำเน่ามันอยู่ที่ตรงไหน อย่างไรกัน ความบันเทิง “น้ำเน่า” นั้น เกิดจากจุดยืนในการมองละครโทรทัศน์ของชนชั้นสูง (High Culture หรือ Elitist) กล่าวคือ ชนชั้นสูงมองละครโทรทัศน์ว่าเป็นละครตลาด อย่างไรก็ดี นิธิ เอียวศรีวงศ์⁵ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความบันเทิงประเภท “น้ำเน่า” ในสังคมไทยไว้ว่า ละครโทรทัศน์ของไทยเองก็หลีกเลี่ยงการถูกประณามเหยียดว่าเป็นละครน้ำเน่าไม่ได้ และยังถูกเรียกร้องให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการนำเสนอเนื้อหาใหม่ ๆ บ้าง แต่ปรากฏการณ์ของ “ละครน้ำเน่า” ยังไม่สามารถจะหายไปจากจอโทรทัศน์ได้ ในเมื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศยังพอใจกับ “ละครน้ำเน่า” เช่นนั้น และความจริงแล้ว คนชั้นกลางในเมืองหลวงเป็นเพียงคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ปฏิเสธ “ละครน้ำเน่า” มากกว่าใคร

²กาญจนา แก้วเทพ, เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาลาแดง จำกัด, 2545), น. 299-301.

³กาญจนา แก้วเทพ, มายาพิณิจ, น. 10.

⁴อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, 2542), น. 258-264.

⁵นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความล้าลึกของน้ำเน่าในหนังไทย,” ใน โขน คาราบาว น้ำเน่า และหนังไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2538), น. 92-93.

สำหรับเนื้อหาที่ถูกเรียกว่า “น้ำเน่า” คือ การนำเสนอเรื่องราวของความรัก ความอิจฉา ริษยา เรื่องของคนรวยคนจน โดยมีพล็อตเรื่องซ้ำไปซ้ำมา เหมือนน้ำวนในอ่างซักผ้า (Washboard Weepies) และ Brown⁶ ก็ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ปรากฏใน “ละครน้ำเน่า” ซึ่งพอสรุปออกมาได้ คือ เนื้อหาส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องราวของผู้หญิง มีผู้หญิงเป็นตัวเอกของเรื่อง บทสนทนาเป็นเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับปัญหาในชีวิตประจำวัน โดยที่เหตุการณ์ทั้งหมดจะเกิดขึ้นภายในบ้านเป็นหลัก มีการดำเนินเรื่องอย่างซ้ำ ๆ ค่อยเป็นค่อยไป แบ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อให้คนดูเกิดความตื่นเต้น ลุ้นไปกับเหตุการณ์ข้างหน้า

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ทำให้ผู้ชมโทรทัศน์เป็นจำนวนมากยินดีที่จะดูละครประเภท “น้ำเน่า” เป็นเพราะนอกเหนือจากความต้องการที่จะได้พักผ่อนหย่อนใจแล้ว ก็อาจจะเป็นไปได้ที่ธรรมชาติของมนุษย์มักไม่ชอบที่จะเผชิญความจริงหรือยอมรับความจริงที่ไม่น่ารื่นรมย์นัก เราพยายามหลีกเลี่ยงความทุกข์ ความแก่ ความเจ็บ และความตายกันอยู่ทุกวันด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ถึงขั้นไม่ได้ก็พยายามลืมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในการจัดประเภทของละครตามแบบสากลนั้น อาจจะแบ่งเป็นประเภทรัก โศก ตื่นเต้น สยองขวัญ กู้กัก หรือประเภทผี ๆ ต่าง ๆ แต่ในกรณีของไทยสามารถจะเพิ่มเติมละครประเภท “รวมดาวชาตानมารอสูร” เข้าไปได้อีกประเภทหนึ่ง เพียงแค่ชื่อละครประเภทนี้ บรรดาผู้ชมสุภาพสตรีก็น่าจะเกิดอาการหวาดกลัว เพราะละครประเภทนี้มีเค้าโครงหลัก เค้าโครงรอง ตลอดจนรายละเอียดล้วนว่าด้วยการทรมานนางเอก แต่ปรากฏว่าละครแบบนี้เป็นที่ชื่นชอบของนักดูละครผู้หญิงเป็นอย่างยิ่ง⁷

ละครโทรทัศน์แนวตบจูบก็เป็นหนึ่งในละครประเภท “รวมดาวชาตानมารอสูร” เพราะเป็นละครที่มีเนื้อหาระบาดด้วยชีวิตรักของหนุ่มสาว เน้นเนื้อหาความรุนแรง กล่าวคือ เมื่อตัวละครหญิงสร้างความรุนแรงด้วยการตบ ตัวละครชายก็สามารถสลายความขัดแย้งหรือความรุนแรงนั้นด้วยการจูบกลับ โดยมีตัวอย่างบทละครโทรทัศน์ในฉากตบจูบ จากหนังสือดารารายวันฉบับเรื่องย่อละครโทรทัศน์ เล่มละ 25 บาท ของละครเรื่อง “ชิงกักรา ชาก็แรง” ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 คือ “...ณิชาโกรธจัดฟาดเบรียงไปที่ปวีร์อย่างแรง จนหน้าหัน ปวีร์หันกลับมายมือลูบแก้ม แล้วคว้าตัวณิชาเข้ามาจูบอย่างรวดเร็ว จนณิชาตั้งตัวไม่ทัน ...”

⁶Brown Mery Ellen, Soap Opera and women's talk (California: Sage Publishing, 1994), pp. 45-49.

⁷กาญจนา แก้วเทพ, มายาพิณิจ, น. 10.

นอกจากละครเรื่อง “ชิงกิดา ข้าก็แรง” แล้ว ในปี 2549 ยังมีละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ที่ออกอากาศในช่วงละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำอีกหลายเรื่อง เช่น ละครโทรทัศน์เรื่อง “เจ้าสาวบ้านไร่” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3 ละครโทรทัศน์เรื่อง “รอยอดีตแห่งรัก” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 และละครโทรทัศน์เรื่อง “คมรักคมเสน่ห์” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เป็นต้น

หากมองโดยภาพรวมแล้วเนื้อหาสาระของละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำของไทยนั้น เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ยังคงยึดติดกับรูปแบบและลักษณะเดิม ๆ จึงมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในด้านลบอยู่เสมอว่า เป็นรายการไร้สาระ เนื้อหาสาระวนเวียนซ้ำซาก เช่น แนว “ผัว ๆ เมีย ๆ” “ชิงรักหักสวาท” “อิจฉาริษา” “ตบ ๆ จูบ ๆ” เป็นต้น⁸

จากตัวอย่างละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ที่มีออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เกือบทุกช่องนั้น เป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่าละครโทรทัศน์ประเภทนี้กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง และสำหรับเครื่องชี้วัดประการหนึ่งที่สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ นำมาใช้วัดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของเนื้อหาหรือรายการที่ผลิตขึ้น จะอาศัยการวัดด้วยเรตติ้ง (Rating) ซึ่งเป็นการสำรวจความนิยมของผู้ดูผู้ชมที่มีต่อรายการ โดยการสำรวจประจําชาติโดยองค์กรต่าง ๆ เพื่อหาสถิติความนิยมของรายการ หรือการสำรวจโดยบริษัทต่าง ๆ ที่รับจ้างทำวิจัยเกี่ยวกับเรตติ้ง เช่น Nielsen Media Research และเชื่อกันว่า ถ้ารายการใดมีผู้ชมมาก รายการนั้นก็จะมีเรตติ้งสูง ในทางตรงกันข้าม ถ้ารายการใดมีผู้ชมน้อย เรตติ้งก็จะต่ำ

ดังจะเห็นได้จากการที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 เผยผลสำรวจความนิยมรายการโทรทัศน์ประเภทละครโทรทัศน์ ประจำปี 2549 ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 19 พฤศจิกายน 2549 โดย AGB Nielsen Media Research ได้ผลสรุปว่า ในประเภทละครหลังข่าวภาคค่ำ เวลา 20.25 น. “ชิงกิดา ข้าก็แรง” ละครแนวพ่อแฉ่งแม่แฉ่ง (ตบ ๆ จูบ ๆ) ผลงานของบริษัท ดีต้า วิดีโอโปรดักชั่น จำกัด ที่นำแสดงโดย ออย-ธนา สุทธิกมล และ ชวัญ-อุษามณี ไวทยานนท์ ... สามารถครองความนิยมสูงสุดในรอบปี 2549 ได้รับเรตติ้งเฉลี่ยที่ 17 คิดเป็นจำนวนผู้ชม 9,951,000 คน⁹ นอกจากนี้

⁸ดวงทิพย์ วรพันธุ์ อ้างถึงใน สุภาพันธุ์ บุญนา, “พฤติกรรม การเปิดรับ การใช้ ประโยชน์และความพึงพอใจจากการชมละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำของเด็กในจังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น. 3.

⁹ข่าวบันเทิงย้อนหลัง, “ชิงกิดา ข้าก็แรง ครว้เรตติ้งสูงสุด 2549,” <<http://www.SiamRath.co.th>>, 20 ธันวาคม 2549.

ผลการโหวตสุดยอดละครแห่งปี ในยุค “เศรษฐกิจพอเพียง” ทางคณะกรรมการมองว่าละครเรื่อง “ชิงกิ้ง ขำก็แรง” ของช่อง 7 และ “เจ้าสาวบ้านไร่” ของช่อง 3 ต่างก็มีจุดเด่นที่ทำให้ได้รับเรตติ้งกลมกลืนไม่แพ้กัน

สำหรับการผลิตละครโทรทัศน์ในระยะแรกนั้น จะมุ่งที่กลุ่มแม่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ว่า ละครโทรทัศน์เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่มีความนิยมนอย่างมาก โดยที่จุดประสงค์หลักของผู้ทำการโฆษณา คือ การพยายามใช้ละครโทรทัศน์เพื่อเป็นสื่อในการเข้าถึงกลุ่มผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 18-49 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ชื่นชอบการชมละครโทรทัศน์กลุ่มใหญ่ที่สุด¹⁰ แต่ต่อมาก็เริ่มขยายขยายออกไปถึงกลุ่มผู้หญิงทั่ว ๆ ไป และในทศวรรษนี้ คนไทยใช้เวลาวันละหลาย ๆ ชั่วโมงเพื่องานอยู่หน้าจอโทรทัศน์และติดตาม “ละครทีวี” แต่ละครเรื่อง ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งในภารกิจประจำวันของคนไทยกว่าครึ่งประเทศทำอยู่อย่างเป็นประจำสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง ย่อมส่งผลให้ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์พยายามสร้างสรรค์ผลงานเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้ชมให้อยู่กับรายการของตนให้ได้เป็นจำนวนมากที่สุด และกลุ่มผู้ชมกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ให้ความสนใจ เพราะถือเป็นตลาดผู้ชมที่ใหญ่ที่สุดในปัจจุบัน ก็คือ กลุ่มวัยรุ่น¹¹

สื่อโทรทัศน์สามารถใกล้ชิด และเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น การที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีเวลาให้ ทำให้วัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่ต้องการเพื่อน ต้องหันไปใช้สื่อโทรทัศน์เป็นเพื่อนแทน หรือการที่วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความสนุกสนาน ความบันเทิง ซึ่งรายการโทรทัศน์ก็สามารถตอบสนองความต้องการของวัยรุ่นตรงนี้ได้ และโดยธรรมชาติแล้ววัยรุ่นจะเป็นวัยที่มีนิสัยรื่นเริง รักสนุก จึงมักชมรายการโทรทัศน์ที่เป็นความบันเทิงมากกว่ารายการอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการละครโทรทัศน์

หากพิจารณาจากปริมาณของละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ที่มีออกอากาศอยู่มากมาย กับตลาดผู้ชมที่ใหญ่ที่สุดซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่น ก็ไม่น่าแปลกใจว่าเหตุใดกลุ่มวัยรุ่นจึงกลายมาเป็นแฟนพันธุ์แท้ของละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ได้ สาเหตุเป็นเพราะละครโทรทัศน์ประเภทนี้มีลักษณะของการดำเนินเรื่องชนิดที่เรียกว่า “ก่อนเป็นผัวเมีย” ซึ่งมีนัยสำคัญทำให้กลุ่มคนดูละครที่เป็นวัยรุ่นรู้สึกว่าได้เรียนรู้ความเป็นจริงด้วยประสบการณ์ของตนเอง

¹⁰Muriel G. Cantor and Suzanne Pingree, *The Soap Opera* (Beverly Hills: Sage Publishing, 1983), p. 122.

¹¹องค์การบริหารแผนงาน: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก, “โทรทัศน์ : สื่อที่ทรงอิทธิพล,” <<http://www.childmedia.net>>, 22 ธันวาคม 2549.

ในขณะที่เดียวกันละครก็สามารถตอกย้ำเนื้อหาสารใด ๆ ที่ต้องการได้ไม่ยาก ยิ่งไปกว่านั้นแนวเรื่องที่ดูสมจริง ใกล้เคียงกับชีวิตของผู้ดูละคร จึงทำให้คนดูละครรู้สึกเสมือนเป็นตัวละครตัวนั้น (Identify) โดยคนดูมักจะเปรียบเทียบการกระทำของตัวละครกับสิ่งที่ตนคิดจะทำถ้าเป็นตัวละครตัวนั้น ฉะนั้นรายการละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) จึงมีอิทธิพลทางจิตใจต่อผู้ชมซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นได้มาก ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินความสัมพันธ์ขั้นที่คู่รัก ทำศนคติและค่านิยมเรื่องเพศ การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหา หรือการเกิดพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เช่น ดารานำแสดง เป็นต้น

รายการบันเทิงจำนวนมากที่ปรากฏในโทรทัศน์ไม่ว่าจะเป็นรายการเพลง ละคร ตลก ฯลฯ แต่ในบรรดารางวัลบันเทิงดังกล่าว รายการละครเป็นรายการที่สามารถจัดให้ต่อเนื่องในเวลาเดิมได้นานเป็นเดือนกว่าจะจบเรื่อง ผู้ชมบางรายคอยเวลาของรายการละครโทรทัศน์ที่ตนติดตามให้พลาดได้ เพื่อจะได้รู้เรื่องโดยตลอด ไม่ขาดหายเสียรสชาติ นอกจากนี้รายการละครโทรทัศน์ยังสามารถสร้างอารมณ์ จูงความรู้สึกผู้ชมให้คล้อยตาม รู้สึกรัก เกลียด โกรธ สงสาร ไปตามลีลาของการแสดง ทำให้การนำเสนอละครโทรทัศน์นั้นเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง อาทิ ความรุนแรงหรือค่านิยมที่ไม่เหมาะสมกับเยาวชน ซึ่งอาจจะนำไปเป็นแบบอย่าง หรือนำไปใช้ในทางที่ผิด ๆ

ในขณะที่ผู้ชมกำลังติดตามรับชมละครเรื่องต่าง ๆ แต่ครั้งนั้น ละครโทรทัศน์ก็แสดงบทบาททำหน้าที่นำเสนออุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แทรกมาพร้อมกับความบันเทิง ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ นักวิจารณ์ละครโทรทัศน์¹² ได้อธิบายว่า อุดมการณ์ที่นำเสนอในละครโทรทัศน์นั้น แยกเป็นอุดมการณ์ด้านความรุนแรง ความรักชาติ การเมือง เพศ ไสยศาสตร์ ในฐานะที่สื่อโทรทัศน์ถูกมองว่าเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง รายการส่วนมากก็มีรูปแบบและวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิง การนำเสนออุดมการณ์ค่านิยมต่าง ๆ ในละครโทรทัศน์จึงสามารถถ่ายทอดได้อย่างแยบยล ผู้รับชมรับรู้อุดมการณ์เหล่านั้นอย่างไม่รู้สึกรู้สว่าถูกยัดเยียดให้รับ การรับชมละครโทรทัศน์นั้นผู้ชมมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อหลีกหนีจากความซ้ำซากจำเจที่ดำเนินอยู่ มีลักษณะเป็น Escapist หรืออาจรับชมเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหายไปหรือไม่สามารถแสวงหาได้ในชีวิตจริงของตนเอง

¹² กาญจนา แก้วเทพ, “มิติด้านอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทย,” ใน รายงานผลการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “สอนอย่างร่วมสมัย...ให้ใส่ใจสื่อมวลชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), น. 12-16.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)¹³ จัดโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor) ขึ้น โดยทำการศึกษา “รายการละครในช่วงเวลาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ทางสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวี” เดือนสิงหาคม ปี 2548 ผลการศึกษาพบว่า ความรุนแรงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ที่มากที่สุด คือ ความรุนแรงทางร่างกาย (2.18 ครั้ง/ชั่วโมง) ตามด้วยความรุนแรงทางเพศ (0.39 ครั้ง/ชั่วโมง) ความรุนแรงทางจิตใจ (0.39 ครั้ง/ชั่วโมง) และความรุนแรงต่อวัตถุสิ่งของ (0.24 ครั้ง/ชั่วโมง) ตามลำดับ และในประเด็นเรื่องความรุนแรง ยังพบว่า ความคิดเห็นต่อสื่อที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบความรุนแรง ร้อยละ 95.5 ระบุว่า สื่อมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบความรุนแรงของเด็ก ขณะที่ไม่มีเพียงร้อยละ 4.5 ระบุว่า สื่อไม่มีส่วนกระตุ้น

กรณีตัวอย่างพฤติกรรมเลียนแบบจากการชมละครโทรทัศน์ที่เคยเกิดขึ้น เช่น พาดหัวข่าว “เลียนละครนางบาป 6 ขวบรื้อแร่”¹⁴ ความเป็นมาว่า

ด.ญ.กุลสตรี ชมิวิชา หรือน้องไอซ์ วัย 6 ขวบ นั่งดูละครเรื่องนางบาปทางช่อง 3 พร้อมกับผู้ปกครอง โดยในละครมีฉากที่ทาสจับทาสหญิงด้วยกัน ซึ่งแสดงโดยนางเอก “เอ๊ะ-อิศริยา สายสนั่น” ถูกจับแขวนคอให้เห็นจะจะแล้วฝังใจ สงสัยว่าจะเป็นอย่างไร พอสบโอกาสเล่นอยู่คนเดียว ลองใช้สายไฟผูกคอห้อยโตนงบนบ้าน ลื่นจุกปากดินทุรนทุราย แต่โชคดีมีชาวบ้านผ่านมาเห็นพอดี เลยช่วยชีวิตไว้ได้อย่างหวุดหวิด เมื่อญาติ ๆ ถามว่าจะดูละครเรื่องนี้หรือไม่ น้องไอซ์รีบตอบทันทีแบบไม่คิดและมีท่าทีกลัว ๆ ว่า “ไม่ดูแล้ว”

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุกรายของผู้ที่รับชมละครโทรทัศน์แล้วจะเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เพราะผู้รับชมแต่ละรายก็จะมีชีวิตและวิจารณญาณที่แตกต่างกันไปตามแต่ประสบการณ์ของตนเอง อีกทั้งในปัจจุบันกรมประชาสัมพันธ์ได้จัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อกลุ่มผู้ชม เช่น ท, น, ฉ ด้วย ทำให้ผู้ชมสามารถเลือกเปิดรับรายการแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าละครโทรทัศน์เป็นสาเหตุของโศกนาฏกรรม หากแต่ขึ้นอยู่กับความคิด วิจารณญาณ และสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งกรณีตัวอย่างการเกิด

¹³ องค์การบริหารแผนงาน: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก, “รายการละครในช่วงเวลาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ทางสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวี (3, 5, 7, 9, 11 และไอทีวี เดือนสิงหาคม 2548,” <<http://www.childmedia.net>>, 22 ธันวาคม 2549.

¹⁴ ข่าวอาชญากรรม, “เลียนละครนางบาป 6 ขวบรื้อแร่,” เดลินิวส์ (8 มกราคม 2549):14.

พฤติกรรมเลียนแบบจากการชมละครโทรทัศน์ที่ยกมานี้ ก็ถือเป็นเพียงแค่เหตุการณ์หนึ่งเท่านั้น เพราะถึงแม้จะไม่มีละครโทรทัศน์ โศกนาฏกรรมเช่นนี้ก็เกิดขึ้นได้ทุกวันดังที่เห็นในข่าวหรือบนหน้าหนังสือพิมพ์

นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการชมละครโทรทัศน์ มิได้ทำกันแต่ในเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ยังมีการวิจัยกันอย่างจริงจังในต่างประเทศด้วย ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นประเทศนำร่องในการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการชมละครโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชน โดยอาจทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มที่รับชมละครโทรทัศน์เป็นประจำเกิดพฤติกรรมเลียนแบบได้ ส่งผลให้รัฐบาลในขณะนั้นแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันความรุนแรง (Commission on causes and prevention of violence) นอกจากนี้ยังมีอีกหลายประเทศที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีความเสี่ยงต่อผู้ชมละครโทรทัศน์ อาทิ แคนาดา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ อิสราเอล นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย และอังกฤษ ฯลฯ โดยที่การวิจัยผลกระทบจากการชมละครโทรทัศน์ในประเทศเนเธอร์แลนด์ พบว่า เพศหญิงมักมีภาพที่อ่อนแอ บอบบาง ส่วนภาพของเพศชายมักใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหา ในส่วนของประเทศออสเตรเลีย พบว่า ละครโทรทัศน์ 20 ใน 30 รายการ (51.3%) มีความรุนแรงอยู่ในละครที่แสดงออกทางวาจา และการใช้กำลัง

ในอนาคตกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นตลาดผู้ชมกลุ่มใหญ่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมและประกอบอาชีพในส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทย ในขณะเดียวกันความรู้ ความคิด สติปัญญา บุคลิกภาพ จริยธรรม และคุณธรรมของเยาวชน จะเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำกับและชี้นำสังคมไทยในอนาคต ช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาจึงเป็นช่วงของการแสวงหาค่านิยมและแนวคิดต่าง ๆ ทั้งจากการศึกษาในระบบและจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน โดยสื่อวิทยุโทรทัศน์เปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ของเยาวชน จึงเป็นประเด็นที่มีอาจมองข้ามเพราะอาจมีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) กับความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบของวัยรุ่น โดยเฉพาะสิ่งที่นำเสนอในละครโทรทัศน์ซึ่งจำลองภาพชีวิตและสภาพสังคมไทยถ่ายทอดให้เยาวชนได้ชมในลักษณะต่าง ๆ นั้น เยาวชนได้รับหรือมองเห็นสารประโยชน์บ้างหรือไม่

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ารายการโทรทัศน์มีบทบาทและอิทธิพลต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่นมาก โดยเฉพาะรายการบันเทิงประเภทละครโทรทัศน์ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “ความคิดเห็นของวัยรุ่นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)” ซึ่งผลที่ได้นั้นไม่เพียงจะสะท้อนให้เห็นความคิดเห็นของวัยรุ่นผ่านบริบทของการชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) แต่ยังสามารถนำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบรายการประเภทละคร

โทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น ให้มีคุณภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ชมกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นวัยรุ่นให้มากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปใช้เป็นแนวทางเพื่อเสริมสร้างกลยุทธ์ในการบริหารงานรายการละครโทรทัศน์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมกลุ่มเป้าหมายในลำดับต่อไป

ปัญหาคำถามวิจัย

1. คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) หรือไม่ อย่างไร
2. วัยรุ่นมีความคิดเห็นต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) อย่างไร
3. วัยรุ่นมีความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) อย่างไร
4. พฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) หรือไม่ อย่างไร
5. ความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น กับความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น กับความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)

สมมติฐานการวิจัย

1. คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น
2. คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น แตกต่างกัน
3. คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ทำให้ความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น แตกต่างกัน
4. พฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ที่แตกต่างกัน ทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น แตกต่างกัน
5. ความคิดเห็นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบจากละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในรูปแบบของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กวัยรุ่นตอนปลายทั้งเพศชายและหญิง อายุ 17-21 ปี ที่มีพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) และกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัด/และในกำกับทบวงมหาวิทยาลัย 6 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยเหตุผลที่เลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏมาทำการศึกษาเพียงแห่งเดียว เพราะมหาวิทยาลัยราชภัฏมีลักษณะของความเป็นสถาบันคล้าย ๆ กัน ขาดความหลากหลาย และในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้หมายรวมถึง มหาวิทยาลัยเปิด และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เนื่องจากคณะที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยทั้ง 2 ประเภท ไม่มีความหลากหลายต่อการศึกษาวิจัยเท่าที่ควร

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ หมายถึง ลักษณะของกลุ่มวัยรุ่นเป้าหมาย ในด้าน เพศ สาขาการศึกษา ค่าใช้จ่าย สถานภาพการพักอาศัย และอุปนิสัยส่วนตัว

วัยรุ่น หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 17-21 ปี ทั้งเพศชายและหญิง ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัด/และในกำกับทบวงมหาวิทยาลัย 6 แห่ง ในเขต กรุงเทพมหานคร ที่ติดตามชมรายการละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)

ความคิดเห็น หมายถึง ระดับของความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยที่บุคคลมีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยมากที่สุดจนถึงเห็นด้วยน้อยที่สุด โดยในการศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาว่าวัยรุ่นมีความคิดเห็นต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ในระดับใด ซึ่งสามารถประเมินได้จากความรู้สึกที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

- ควรมีละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ในผังรายการ
- เห็นด้วยที่ละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ออกอากาศในช่วง 20.30-22.30 น.
- ละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ช่วยผ่อนคลายความเครียดได้
- ละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) เป็นภาพจำลองมาจากชีวิตจริง
- ละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) ให้บทเรียนว่าการใช้พฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุนแรงกับคนรักเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

ละครโทรทัศน์แนวชีวิต (ตบจูบ) หมายถึง ละครโทรทัศน์ที่มีฉากปรากฏอยู่ในผังรายการ ละครหลังข่าวภาคค่ำ ที่เสนอทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7 และไอทีวี โดยเนื้อหาสาระมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตรักของหนุ่มสาว เน้นเนื้อหาความรุนแรง กล่าวคือ เมื่อตัวละครหญิงสร้างความรุนแรงด้วยการตบ ตัวละครชายก็สามารถคลายความขัดแย้งหรือความรุนแรงนั้นด้วยการจูบกลับ เช่น ละครเรื่อง เจ้าสาวบ้านไร่, รอยอดีตแห่งรัก, ชิงก๊รา ข้าก็แรง และคมรักคมเสน่ห์ เป็นต้น

พฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์ หมายถึง การเปิดรับชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ) โดยวัดเป็นความถี่และความบ่อยครั้งในการชม วิธีการชม เหตุผล และปัจจัยในการเลือกรับชม

ความสัมพันธ์ฉันท์คู่รัก หมายถึง ความสัมพันธ์ที่บุคคลกระทำต่อกันเพื่อการแสดงออกทางความรัก ไม่ว่าจะเป็นการกอด การจูบ การอยู่ก่อนแต่ง รวมถึงความสัมพันธ์แบบหนึ่งผัวหนึ่งเมีย ความสัมพันธ์แบบหนึ่งผัวหลายเมีย และความสัมพันธ์แบบหนึ่งเมียหลายผัว

อิทธิพลของละครโทรทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการถ่ายทอดอุดมการณ์และค่านิยมต่าง ๆ สู่ผู้รับชมผ่านละครโทรทัศน์ โดยผู้รับชมรับรู้อุดมการณ์เหล่านั้นอย่างรู้สึกตัวและ

ไม่รู้สีกตัวว่าถูกยึดเยียดให้รับ ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ที่คล้ายคลึง หรือเหมือนกับเหตุการณ์ในละครโทรทัศน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ชมละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)
2. ทำให้ทราบความคิดเห็นของวัยรุ่นที่มีต่อละครโทรทัศน์แนวชีวิต (แนวตบจูบ)
3. เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของละครโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น ตลอดจนนำมาปรับใช้เพื่อเสริมสร้างกลยุทธ์ในการบริหารงานรายการละครโทรทัศน์ให้ตอบสนองความต้องการของผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด
4. สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้กับรายการรูปแบบอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันต่อไปในอนาคต
5. ข้อมูลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปประกอบการวางแผนการตลาดของบริษัทโฆษณาต่อไป